

laboratories is 45 minutes and is conducted according to the frontal and group forms of organization of classes. According to the teaching staff of the Kirovohrad Regional State Technical University, the following innovative forms of working with students are effective: mini-lecture, class-discussion, game training, thematic discussion, express travel, game-conversation, dramatization, solving problem situations, video quiz, "Brain assault", "Openwork saw", "Diamond ranking", SWOT analysis, etc. The form of working with students "Diamond ranking" is disclosed in more detail.

It was concluded that the innovative pedagogical technology developed and implemented by the team of the Kirovohrad Regional State Technical University contributes to the formation of the necessary spiritual, moral and patriotic qualities in the younger generation.

Key words: Kirovohrad Regional Centre of Childrens and Youth Creativity, Art - technology of life tasks, innovative pedagogical technology, younger generation, teaching staff.

УДК 378

Наталія Яременко

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка

ORCID ID 0009-0001-4594-3753

DOI 10.24139/2312-5993/2023.08-09/032-042

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ОСВІТНІХ ВТРАТ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті автором проаналізовано стан освітніх втрат в Україні та запропоновано шляхи подолання освітніх втрат в учнів початкової школи. Серед можливих шляхів подолання освітніх втрат у молодших школярів окреслено систематичне та постійне визначення та закріплення необхідних навичок; підвищення інтересу та зацікавленість учнів; упровадження навчання через проекти; персоналізація навчального досвіду; залучення членів родини та громадських організацій до процесу навчання; використання прийому позитивних дій та налагодження міжкласної співпраці.

Ключові слова: освітні втрати, молодший школяр, шляхи подолання, репетиторство.

Постановка проблеми. Останні чотири роки вітчизняна система освіти потрапила у складні обставини. Перед педагогами постали нові задачі й виклики, оскільки спочатку пандемія COVID-19, а потім повномасштабне вторгнення рф значно обмежили можливість школярів безпосередньо відвідувати школу. Незаперечним є той факт, що значна частка учнівської молоді сьогодні має психологічні проблеми. У результаті аналізу різноманітних опитувань доходимо висновку, що учні мають нерівні можливості доступу до дистанційного навчання залежно від регіону та місця перебування. Серед інших проблем, які постали перед освітянською громадою можемо назвати також виїзд значної кількості вчителів за кордон разом зі своїми

дітьми; бажання батьків навчати дітей у дистанційному режимі, оскільки вони невпевнені в повній безпеці дитини під час офлайн навчання; наявність негативних психологічних змін як у батьків, так і дітей. У зв'язку із зазначеним вище можемо з упевненістю стверджувати, що школярі, особливо молодші, мають суттєві освітні втрати. А відтак важливим є визначення їх ступеня та знаходження механізмів їх компенсації. До того ж, беззаперечно переконані, що під час війни важливо продовжувати освітній процес іншим шляхом, щоб учні мали доступ до освіти, незважаючи на переривання звичайної системи навчання.

Аналіз актуальних досліджень. Питання вивчення освітніх втрат не є новим. Однак, слід наголосити, що в попередні роки воно здебільшого стосувалося проблеми освітніх втрат після тривалих літніх канікул, які можна було надолужити протягом незначного часу (1-2 місяці). На сучасному етапі йдеться про глобальні освітні втрати, що і привертає увагу дослідників. Так, окремі аспекти пропонованої проблеми розглядалися такими науковцями, як: Г. Бичко та В. Терещенко (сутність, причини, наслідки та шляхи подолання навчальних втрат) (Бичко, Терещенко, 2023); Ю. Назаренко (підходи до вимірювання та компенсації освітніх втрат) (Назаренко, 2022); П. Мороз (аналіз викликів та шляхи компенсації освітніх втрат в Україні) (Мороз, 2023); О. Барановська (індивідуалізація та диференціація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи) (Барановська, 2023) та ін.

Мета статті – проаналізувати стан освітніх втрат в Україні та запропонувати шляхи подолання освітніх втрат в учнів початкової школи.

Методи дослідження. Задля досягнення мети наукової розвідки нами було використано низку взаємодоповнюючих та взаємопов'язаних методів дослідження, як-от: *загальнонаукові* – аналіз, синтез, абстрагування, порівняння та узагальнення, що дали змогу з'ясувати особливості освітнього процесу на сучасному етапі розвитку суспільства в Україні; *конкретно-наукові* – *метод термінологічного аналізу* забезпечив розкриття сутності досліджуваних педагогічних явищ за допомогою виявлення та уточнення значень і смислів основоположних понять; *системно-структурний та системно-функціональний аналіз* стали основою для виявлення шляхів подолання освітніх втрат молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. «Освітні втрати» – це термін, який використовується для опису того, як учні можуть відставати (зазвичай вимірюється з точки зору навичок грамотності та рахування), коли вони тривалий час відсутні в офіційному класі. Це може статися через низку причин, зокрема тривалі періоди канікул, тривалу хворобу або закриття школи.

Однак може бути певний елемент втрати, навіть під час звичайного навчання в школі. Педагоги та дослідники давно обговорюють втрату знань у контексті тривалих літніх канікул і відсутності навчання в класі, стверджуючи, що учні відстають у цей період і фактично мають надолужувати згаяне, коли повертаються до школи восени.

Згідно з Глосарієм освітньої реформи, втрата навчання стосується будь-якої конкретної або загальної втрати знань і навичок або відхилень у навчанні, найчастіше через великі прогалини або розриви в освіті учня (*Glossary Of Education Reform*).

Учителі мають досвід боротьби зі щорічною втратою знань, яка трапляється щороку під час літніх канікул. Коли восени починається новий навчальний рік, потрібен деякий час, щоб повернути учнів до рівня, на якому вони були на початку літніх канікул, і вчителі мають методи, як цього досягти.

Цього навчального року вчителі та учні не тільки зіткнулися зі звичайним спадом після літа, але й багато учнів значно відстали через дистанційне навчання, закриття шкіл, технічні проблеми та інші збої через пандемію та повномасштабне вторгнення рф на територію України. Звичайне наздоганяння, яке більшість учителів використовує протягом перших кількох тижнів навчання, не в змозі подолати цю прогалину.

Дослідники відзначають, що перерва в навчальному році змушує молодь або «танути», або «сповзати».

«Танення» – це коли учні не отримують нових знань під час перерви. Вони не читають і не практикують нічого з того, чого навчилися. Велика перерва призводить до того, що учні не можуть застосувати знання, коли повертаються до навчального року.

«Сповзання» відбувається, коли учні регресують і забувають те, що вони навчилися. Коли це трапляється, педагогам доводиться починати викладання тих самих понять після перерви.

Незважаючи на те, що втрата знань зачіпає учнів усіх класів, ті, хто має найгостріші потреби, зосереджені в молодших класах. Як

доводять спостереження та дослідження найбільші проблеми виникають з математики та читання.

Першим кроком ефективного втручання є виявлення учнів, які потребують додаткової допомоги. Системи раннього попередження можуть бути переплетені з окремими вимірюваннями навчання учнів. Ці системи відстежують такі показники, як відвідуваність і оцінки протягом року, і визначають учнів, які погано навчаються та потребують додаткової академічної чи соціально-емоційної допомоги.

У результаті аналізу й узагальнення наукових розвідок з проблеми дослідження можемо стверджувати, що подоланню освітніх втрат сприятимуть навчання, сприятливе шкільне середовище та міцні стосунки між учителем та учнем.

Відтак, можемо визначити найбільш ефективні стратегії подолання освітніх втрат у молодших школярів:

1) репетиторство у високих дозах один на один або в малих групах, пов'язане безпосередньо з тим, щоб допомогти учням оволодіти предметним змістом з математики та читання;

2) академічні програми з розширеним часом навчання «наздоганяючих», які пропонуються у вихідні дні або під час канікул, пропонуються висококваліфікованими вчителями, включаючи «подвійну дозу» навчання з математики;

3) позитивна шкільна культура, налаштована на ранні попереджувальні ознаки учня, у поєднанні з постійною підтримкою та розпорядком, який допомагає учням відновитися як академічно, так і емоційно після перерваних періодів навчання.

Ураховуючи зазначене вище в даній науковій розвідці пропонуємо шляхи подолання освітніх втрат у молодших школярів:

1. Постійне визначення та закріплення необхідних навичок

Оскільки школи відкривають або запроваджують гібридні моделі навчання, важливо внести зміни в розклад, які надають більшої ваги необхідним навичкам.

Це може включати тимчасову зупинку або приділення менше часу одним навчальним предметам на користь інших. Отже, доцільним буде визначення ключових необхідних навичок та подвоєння їх, щоб швидко покрити прогалину в навчанні.

Незаперечним, на наш погляд, є той факт, що за умови продовження навчальної програми без розвитку означених базових навичок, розрив у навчанні стає більш помітним.

Такими навичками визначаємо:

- множення, базова навичка для ділення;
- міркування, необхідна навичка для вирішення проблем, математики та інших областей навчання;
- орфографічні та пунктуаційні навички, які розвиваються до читання, розуміння та письма;

Відтак, пропонуємо створити спеціальний спливаючий курс, призначений для навчання необхідним навичкам. Це може допомогти компенсувати втрату часу на навчання протягом тривалих періодів.

2. Підвищення інтересу та зацікавленості учнів.

Незалежно від того, чи проводяться віртуальні заняття чи навчання відбувається офлайн, один із найкращих способів усунути розрив у навчанні – забезпечити підвищений інтерес і зацікавленість учнів.

Освітні дослідження виявили, що зацікавлені учні є більш мотивованими. До того ж, вони, як правило, більше розуміють і краще розуміють, як застосувати знання.

Зауважимо, що у класі вчителям легко виявити ознаки незалучених до освітнього процесу учнів. Однак у дистанційному навчанні учні часто пропускають уроки або вдають, що присутні.

Таким чином, вважаємо, що ефективними будуть такі методи відстеження й залучення учнів до процесу навчання під час уроку, як-от:

- використання програмного забезпечення, розроблене для відстеження відвідуваності. Якщо немає відповідних інструментів, можна просто перевіряти час від часу. Наприклад, вимагати від учнів підтвердження, що вони все ще на зв'язку через довільні проміжки часу протягом уроку;
- планування несподіваних розважальних заходів. Таким чином учні не захочуть пропустити урок на випадок, якщо вони пропустять сюрприз;
- відвідування учнів удома з метою перевірки їх успішності тощо.

3. Впровадження навчання через проєкти.

Проєкти – це орієнтований на учня спосіб дослідження, розуміння та використання знань для розв'язання проблем. Учні можуть працювати над проєктами протягом тривалого часу у своєму власному темпі, що дозволяє їм зосередитися.

До того ж, це тренує їхнє мислення вищого порядку, покращує критичні навички, розвиває здатність розв'язувати проблеми та використовує їхні творчі здібності. Усі ці навички покращують здатність засвоювати та зберігати інформацію.

Крім того, переконані, що дитина, зокрема й молодший школяр, навчиться більшого за умови активної, а не пасивної участі в процесі навчання. За допомогою проєктів можна об'єднати навчальні галузі з усіх основних предметів, дозволяючи учням зрозуміти зв'язки між ними. На нашу думку, цілісне уявлення учнів про навчання сприяє кращому запам'ятовуванню.

4. Персоналізація навчального досвіду.

Через порушення навчання стандартизовані тести, як правило, надають перевагу тим, хто має необмежений доступ до цифрових інструментів і сприятливе домашнє середовище. Проте учні з обмеженими можливостями повинні мати справу з низкою складних ситуацій, які знижують їхні результати тестів.

У такій ситуації вважаємо за доцільне виділення додаткових ресурсів для впровадження тимчасової програми персоналізації у шкільній системі.

У межах даної статті пропонуємо такий алгоритм дій задля персоналізації освітнього процесу в умовах дистанційного навчання:

- розробка навчальної програми та вибір способу викладання відповідно до потреб окремих або менших груп учнів;
- оцінка учнів і створення профілю на основі попередніх прогалин у досягненнях і поточної успішності;
- після визначення навчальних потреб учнів, планування індивідуальних уроків з метою пришвидшення кожного учня окремо.

Таким чином, упроваджуючи інтенсивну програму персоналізації, учні отримують переваги від індивідуального втручання, яке зменшує розрив у результатах тестів.

5. Залучення членів родини та громадських організацій до процесу навчання.

Якщо всі дорослі зацікавлені сторони об'єднуються, щоб діяти в найкращих інтересах дитини, є вищі шанси на успішні результати, незважаючи на безпрецедентну кризу.

Ось чому школи повинні тісно співпрацювати з родинами та третіми сторонами в громаді, щоб усунути наслідки втрати навчання.

Пропонуємо способи залучення зацікавлених сторін:

- поліпшення спілкування з батьками та опікунами. Для цього доцільним, як нам видається, буде спрощення дистанційного навчання для батьків через надання детальної інформації; розсилка щотижня електронних листів та безкоштовних інформаційних бюлетнів, щоб показати батькам, як вони можуть допомогти із заняттями в класі; надання батькам докладних інструментів для планування уроків і доступ до ресурсів, щоб допомогти їм навчати та контролювати прогрес удома;

- залучення батьків і громади для допомоги. Гра в наздоганялки може швидко виснажити ресурси. Тож, корисним, на нашу думку, буде звернення за допомогою до батьків та представників громади.

6. Використання прийому позитивних дій.

Переконані, що прийом позитивних дій може допомогти покращити самооцінку учнів і сприймати те, що відбувається навколо них.

Запроваджуючи позитивні дії на початку кожного навчального дня, дозволяє вселити у школяра позитивні думки та дії. Це дає можливість учням відновити контроль і покращує результати за всіма академічними та неакадемічними ключовими показниками успішності.

Учні стають мотивованими та зацікавленими, які прагнуть працювати, скорочуючи розрив у навчанні швидше та з меншими зусиллями.

Також корисним, на наш погляд, буде і знайомство батьків учнів із силою позитивних дій.

7. Міжкласна співпраця.

Міжкласна співпраця може не тільки подолати освітні втрати, але й попередити їх. Означений процес вимагає від учителів, які навчають різні класи, працювати разом, щоб зрозуміти навчальні потреби окремих учнів. Формалізація процесу співпраці між класами в уможливить учителям урахування прогалин у навчанні всіх учнів.

У межах співпраці між класами вчителі повинні визначити компетентності, тему та прогалини в навичках через закриття шкіл, розробити плани усунення цих прогалин після виходу на навчання до школи. На рисунку 1 наведено п'ять дій, які допоможуть школам створити основу для подальших навчальних заходів.

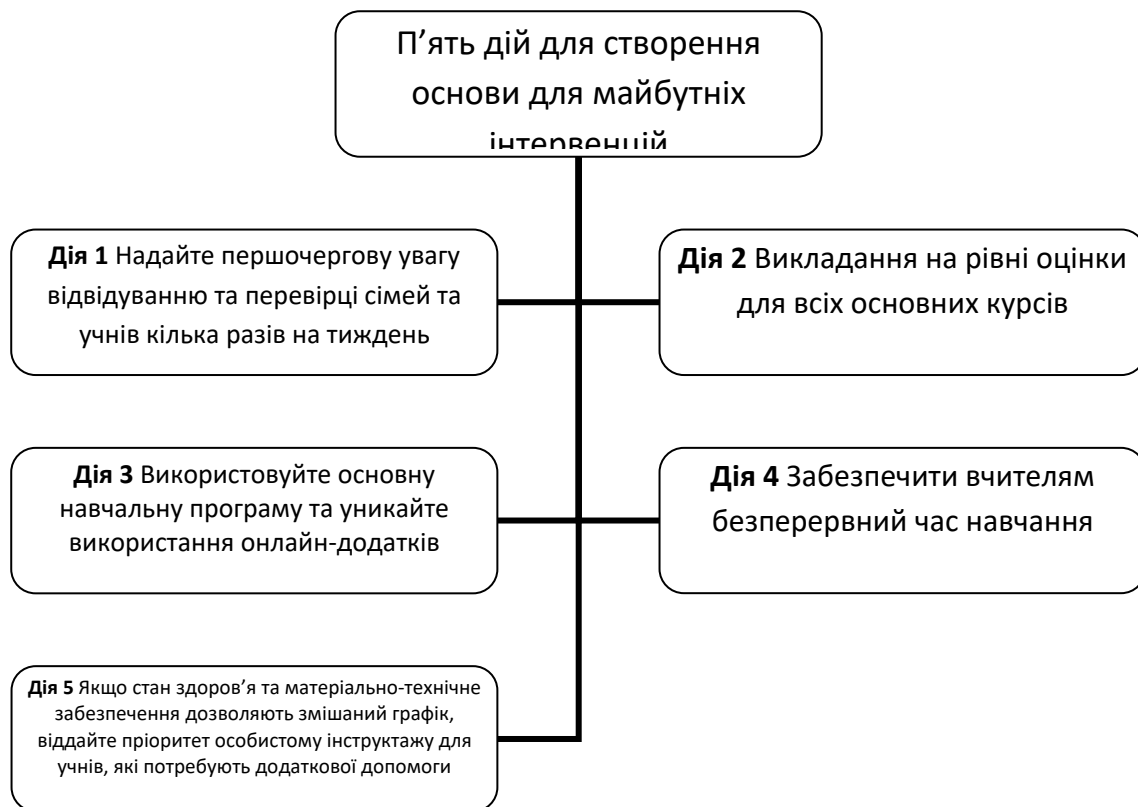

Рисунок 1. П'ять дій для створення основи для майбутніх інтервенцій

У межах розгляду проблеми подолання освітні втрат у молодших школярів вважаємо також за необхідне запропонувати низку дій для батьків.

Переконані, що одним із найефективніших навчальних занять, яким батьки можуть займатися вдома зі своїми дітьми, є читання. Читання вголос дитині, допомога їй читати вголос, обговорення прочитаного – усі способи допомогти. Професор Гейл Нельсон з Університету штату Клівленд зазначає, що у молодших школярів наголос робиться на навчанні читання, а у старших – читанні, щоб навчитися. Вона також зазначає, що пошук способів залучення дітей до занять удома може допомогти перетворити такі речі, як приготування їжі чи сервірування столу, у моменти, які можна навчати. Такі основні навички, як вимірювання, підрахунок, дроби, кількості, дотримання інструкцій і визначення часу – це лише деякі з основних компонентів, які можна включити в домашню діяльність.

Залишатися на позитиві та підтримувати зв'язок із учителем дитини є ключовим у підтримці її прогресу. Термін «втрата навчання» сам по собі є негативним. Підвищення впевненості дитини та допомога їй почуватися спокійною, безпечною та захищеною

допомагає їй зосередитися на навчанні. Деякі вчителі рекомендують грати в навчальні ігри як відпочинок від додаткової шкільної роботи. Важливо сприяти вихованню позитивних і веселих аспектів школи та навчання, а не сприймати це як покарання чи якусь провину дитини, якщо їй потрібна додаткова академічна допомога.

Заохочення дітей до мислення, спрямованого на зростання, також може допомогти їм подолати втрату навчання та просуватися вперед у своїй освітній подорожі. Цей підхід, запропонований Керол Двек, вчить, що вони можуть тренувати та зміцнювати свій мозок, як м'яз, і завдяки відданості, регулярним зусиллям вони з часом побачать академічні результати.

У межах розгляду проблеми подолання освітніх втрат у молодших школярів вважаємо також за необхідне запропонувати низку дій для батьків.

Навіть протягом звичайного навчального року діти можуть відчувати втрату навченості з різних причин, найчастіше під час тривалих літніх канікул. Батьки можуть допомогти запобігти втраті знань за допомогою таких заходів під час літніх канікул, як:

- навчальні завдання, такі як підрахунок і рукописні вправи для дітей молодшого віку, або вправи з письма та повторення математики для дітей старшого віку;
- побутові проєкти;
- розважальні ігри, як-от настільні ігри, будівельні ігри;
- випереджаючий список читання на наступний рік;
- ігри з іншими дітьми для розвитку соціальних навичок.

Батькам також може бути корисно сприймати літо як період збагачення, який доповнює знання, отримані їхніми дітьми в класі, а не намагатися відтворити це в літніх школах, програмах читання чи структурованому репетиторстві.

Збагачення влітку може включати заохочення дітей до відкриття самостійних способів навчання, наприклад, через читання книг, які їм подобаються, і отримання нових навичок за допомогою різних видів діяльності. Наприклад, приєднання до літньої спортивної команди дозволить дитині розвинути низку навичок, від координації рук і очей до командної роботи.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Таким чином, можемо з упевненістю стверджувати, що освітні втрати молодших школярів є актуальною проблемою сьогодення

вітчизняної системи освіти через COVID-19 та повномасштабне вторгнення РФ на територію України. Серед можливих шляхів подолання освітніх втрат у молодших школярів визначаємо два напрями, як-от: 1) для освітян; 2) для батьків учнів початкової школи. Відтак, для освітян пропонуємо систематично та постійно визначати та закріплювати необхідні навички; підвищувати інтерес та зацікавленість учнів; упроваджувати навчання через проєкти; персоналізувати навчальний досвід; залучати членів родини та громадських організацій до процесу навчання; використовувати прийом позитивних дій та налагоджувати міжкласну співпрацю.

Подальшого вивчення потребують питання підтримки молодших школярів у період дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

- Барановська, О. (2023). Індивідуалізація та диференціація навчання як засіб компенсації освітніх втрат учнів початкової школи. *Проблеми сучасного підручника*, (29), 14–23. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-14-23> (Baranovska, O. (2023). Individualization and differentiation of education as a means of compensating for educational losses of primary school students. *Problems of the modern textbook*, (29), 14–23. <https://doi.org/10.32405/2411-1309-2022-29-14-23>).
- Бичко, Г., & Терещенко, В. (2023). *Навчальні втрати: сутність, причини, наслідки та шляхи подолання*. Український центр оцінювання якості освіти. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf (Bychko, G., & Tereshchenko, V. (2023). *Educational losses: essence, causes, consequences and ways of overcoming*. Ukrainian Center for Evaluation of the Quality of Education. https://testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2023/04/Learning-losses_Ukraine.pdf).
- Мороз, П. (2023). Освітні втрати в Україні: аналіз викликів та шляхи їх компенсації. *Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта – 2023: матеріали доповідей*, с. 174-177 (Moroz, P. (2023). Educational losses in Ukraine: analysis of challenges and ways of their compensation. *Pedagogical comparative studies and international education - 2023: report materials*, p. 174-177).
- Назаренко, Ю. (2022). Освітні втрати: підходи до вимірювання та компенсації. *Cedos*. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf. (Nazarenko, Yu. (2022). Educational losses: approaches to measurement and compensation. *Cedos*. https://cedos.org.ua/wp-content/uploads/zapyska_osvitni-vtraty.pdf).
- Glossary of education reform*. URL: <https://www.edglossary.org/learning-loss/>

SUMMARY

Yaremenko Nataliia. Ways to overcome educational losses in younger students.

The article states that educational losses of younger students are an urgent problem of today's domestic education system through the Covid-19 and a full-time invasion of the Russian Federation into the territory of Ukraine. Among the possible

ways of overcoming educational losses in younger students we define two directions, such as:

- 1) for educators;*
- 2) for parents of elementary school students.*

The author analyzes the state of educational losses in Ukraine and proposes ways of overcoming educational losses in elementary school students. Among the possible ways of overcoming educational losses in younger students are described as:

- systematic and constant definition and consolidation of the necessary skills;*
- increasing students' interest;*
- introduction of training through projects;*
- personalization of educational experience;*
- involvement of family and public organizations in the learning process;*
- use of positive actions;*
- establishing interclass cooperation.*

Key words: *educational losses, younger students, ways to overcome, tutoring.*